

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه فقه و حقوق اسلامی

اختیارات ولی فقیه در حکومت اسلامی

نکارنده:

نرگس خوانساری برجله

کارشناسی ارشد فقه و حقوق اسلامی

استاد راهنما:

دکتر محمد حسن جوادی

دانشگاه ارومیه

اسفند: ۱۳۹۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پا سبان حرم دل شده ام شب همه شب تا در این پرده جز اندیشه ی او نگذارم

تقدیم به:

امام عصرم؛ مهدی موعود (عَجَّلَ اللهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيف)

***

ای پادشاه خوبان داد از عم تنهایی

دل پی تو بجان آمد وقتتست که باز آئی

مشتاقی و مهجوری دور از تو چنانم کرد

کز از دست بخواهد شد پایاب شکیبایی

ساقی چمن گل را پی روی تو رنگی نیست

شمشاد خرامان کن تا باغ پیارایی

تقدیر و تشکر

خدمت اساتید بزرگووارم: دکتر سید مهدی صالحی، حجت الاسلام دکتر سید مهدی قریشی، حجت الاسلام دکتر حاجی آقا محمدی، استاد نیکخواه و استاد راهنمای بزرگووارم، جناب آقای دکتر محمد حسن جوادی که در پیشبرد این پایان نامه نهایت همکاری و لطف خود را مبذول داشتند، نهایت تشکر را دارا می باشم. همچنین سپاسگذارم از پدر و مادر عزیزم که مرا در جهت تحصیل علم، تشویق و ترغیب نمودند؛ و از همسر مهربان و فرزند دلبندم زهرا نیز به جهت همکاری با بنده در امر مطالعه و تحقیق بسیار سپاسگذارم.

ملاحظات

- * ترجمه ی آیات قرآن از مهدی الهی قمشه ای است.
- * اعراب و ترجمه روایات بر گرفته از منابع عربی، از نگارنده می باشد.
- * هر جایی که نقل قول مستقیمی از مؤلفی آمده باشد، سعی شده است داخل « » نوشته شود، حتی اگر چند کلمه باشد.
- * در آنچه که منبعی ذکر نشده و یا لفظ نگارنده در جلوی آن آمده است، کلام نگارنده است.
- * آنچه حائز اهمیت است، این است که نگارنده در بسیاری از جایگاهها، با مطالعه ی منابعی چند، یافته های خود را به استناد به آن منابع و با انشاء خود به نگارش در آورده است؛ البته در این میان ممکن است خلاصه ی صفحات متعدد، در نصف صفحه و یا بیشتر نوشته شده باشد؛(ضمناً در چنین مواردی، منبع نیز به جهت حفظ رعایت امانت، ذکر شده است)؛ ضمناً این امر با آنچه که در پایان نامه ها، تحت عنوان دست به قلم بودن دانشجو مطرح است، نمود می یابد؛ یعنی، نگارنده با قدرت تحلیل و خلاصه نویسی و اتصال منطقی مفاهیم و اطلاعات یک یا چند نویسنده، موضوع بحث را نه با تکرار عین کلمات نویسنده بلکه با استعانت از بیان خود(که اگر چه ممکن است در مواردی قرابتی با بیان مأخوذ نویسنده داشته باشد)، موضوع بحث را به گونه ای رهبری می کند که به سرانجام مقصود برسد.

چکیده

از جمله موضوعاتی که در فقه امامیه مورد توجه بوده و بویژه با پیروزی انقلاب، توجه بیشتری بدان شده است، بحث ولایت فقیه است. اما در این زمینه سؤالاتی وجود دارد که باید به آنها پاسخ داده شود. اینکه ولایت فقیه همان ولایت معصومین (علیهم السلام) است یا نه؟ مشروعیت ولایت به نصب است یا انتخاب؟ دامنه ی اختیارات ولی فقه تا چه اندازه ای است؟ قانون اساسی مقدم است یا امر ولی فقیه؟ و سؤالاتی دیگر که سعی شده است در این نوشتار با مراجعه به کتب فقهی، قانون اساسی و بررسی نظریات صاحب نظران پاسخ داده شوند. بنابراین در این پایان نامه، تبیین خواهد شد که با توجه به ادله و مؤیداتی که خواهد آمد، ولایت فقیه، همان ولایت معصومین (علیهم السلام) بوده و ما معتقد به مشروعیت انتصابی الهی ولی فقیه به نصب عام از جهت معصوم هستیم؛ ولی فقیه دارای همان اختیارات حکومتی (تشریحی) معصوم است؛ امر ولایت فقیه - به گونه ای که خواهد آمد - مطلقه بوده و امرش با توجه به دو قید مصلحت و ضرورت و در چارچوب حکم خدا بر قانون اساسی مقدم می باشد؛ اختیارات وی در قانون اساسی، تمثیلی است و نه احصایی.

کلید واژه ها: ولایت فقیه - مشروعیت - مقبولیت - قانون اساسی - انتخاب - انتصاب.

فهرست

صفحه	عنوان
۱	مقدمه.....
۳	تعریف مسأله و بیان اصلی تحقیق.....
۳	پیشینه ی موضوع.....
۴	ضرورت انجام تحقیق.....
۴	فرضیه ها.....
۵	اهداف تحقیق.....
۵	روش اجرایی.....
۵	محدودیت‌های انجام پژوهش.....

بخش اول: کلیات

فصل اول: مفاهیم و پیش در آمدها

۷	۱-۱ مقدمه.....
۸	۲-۱ فصل اول: مفاهیم و پیش در آمدها.....
۸	۱-۲-۱ واژه ولی و ولایت.....
۹	۲-۲-۱ انواع ولایت.....
۹	۱-۲-۲-۱ ولایت خدا و ولایت شیطان.....
۹	۲-۲-۲-۱ ولایت اصلی (حقیقی) و ولایت فرعی.....
۹	۳-۲-۲-۱ ولایت ثبوتی، اثباتی.....
۱۰	۴-۲-۲-۱ ولایت تکوینی (معنوی) و ولایت تشریحی (فرعی، اعتباری).....

- ۱-۲-۳ مشروعیت (حقانیت)..... ۱۰
- ۱-۲-۴ مقبولیت..... ۱۱
- ۱-۲-۵ انتخاب و انتصاب..... ۱۲
- ۱-۲-۵-۱ نظریه ی انتخاب..... ۱۳
- ۱-۲-۵-۲ نظریه ی انتصاب..... ۱۳
- ۱-۲-۶ شرایط رهبری و بررسی دو شبهه..... ۱۳
- ۱-۲-۶-۱ شرایط رهبری..... ۱۴
- ۱-۲-۶-۲ بررسی دو شبهه..... ۱۴
- ۱-۲-۶-۳ پاسخ به شبهه ی اول (شرط اعلم و افقه بودن ولی فقیه)..... ۱۴
- ۱-۲-۶-۴ پاسخ به شبهه ی دوم (لزوم توأم بودن مرجعیت و رهبری)..... ۱۵
- ۱-۲-۷ تفاوت حکم و فتوی..... ۱۵
- ۱-۲-۸ اصل و منشأ ولایت..... ۱۶
- ۱-۲-۸-۱ ولایت خدا چگونه عملی می شود؟..... ۱۷
- ۱-۲-۸-۲ قوانین حاکم بر جامعه..... ۱۷
- ۱-۲-۸-۳ قوانین ثابت و متغیر..... ۱۸
- ۱-۲-۸-۴ راههای کشف و بیان قانون الهی..... ۱۸
- ۱-۲-۸-۵ خلاصه ی کلام..... ۱۹
- ۱-۲-۹ قرآن و اثبات ولایت نبی اکرم (صلوات الله علیه)..... ۲۰
- ۱-۲-۹-۱ آیه ی ۶۴ سوره ی نساء..... ۲۰
- ۱-۲-۹-۲ آیه ی ۶ سوره ی احزاب..... ۲۰
- ۱-۲-۹-۳ آیه ی ۵۵ سوره ی مائده..... ۲۱
- ۱-۲-۹-۴ آیه ی ۵۹ سوره ی نساء..... ۲۱
- ۱-۲-۹-۵ آیه ی ۳۶ سوره ی احزاب..... ۲۱
- ۱-۲-۹-۶ آیه ی ۶۵ سوره ی نساء..... ۲۲

- ۱۰-۲-۱ قرآن و اثبات امامت علی (ع) و ائمه ی معصومین (علیهم السلام)..... ۲۳
- ۱۱-۲-۱ امامت در قرآن..... ۲۳
- ۱۱-۲-۱-۱ آیه ی ۵۹ سوره ی نساء..... ۲۴
- ۱۱-۲-۱-۲ آیه ی ۵۵ سوره ی مائده..... ۲۵
- ۱۱-۲-۱-۳ آیه ی ۳۳ سوره ی احزاب..... ۲۵
- ۱۱-۲-۱-۴ آیه ی ۳ سوره ی مائده..... ۲۶
- ۱۲-۲-۱ احادیث وارده بر ولایت علی (ع)..... ۲۷
- ۱۲-۲-۱-۱ حدیث غدیر..... ۲۷
- ۱۲-۲-۱-۲ حدیث ثقلین..... ۲۸
- ۱۲-۲-۱-۳ استدلال به حدیث..... ۲۸
- ۱۳-۲-۱ برتری علی و ائمه (علیهم السلام) نسبت به دیگران..... ۲۹
- ۱۴-۲-۱ نتیجه..... ۳۰

بخش دوم

فصل اول: پیش فرضهای ولایت فقیه

فصل دوم: نقد و بررسی نظریه ی انتخاب

فصل سوم: نظریه ی انتصاب و دلایل اثباتی آن

- ۱-۲ مقدمه..... ۳۲
- ۲-۲ فصل اول: پیش فرضهای ولایت فقیه..... ۳۳
- ۱-۲-۲ پیش فرض اول: ضرورت حکومت..... ۳۳
- ۲-۲-۲ پیش فرض دوم: عدم مشروعیت ذاتی فرد یا گروه خاص بر دیگران به جهت حکومت..... ۳۴
- ۱-۲-۲-۲ خلاصه ی کلام..... ۳۵
- ۳-۲-۲ پیش فرض سوم: تنها منبع ذاتی مشروعیت خداوند است..... ۳۵
- ۴-۲-۲ پیش فرض چهارم: عدم جدایی دین از سیاست..... ۳۶

۳۷	۱-۲-۲-۴-۱ پیدایش جدایی دین از سیاست.....
۳۷	۲-۲-۲-۴-۲ دین و سیاست در اسلام.....
۳۹	۲-۲-۲-۴-۳ خلاصه ی کلام.....
۳۹	۲-۳ فصل دوم: نقد و بررسی نظریه ی انتخاب.....
۴۰	۲-۳-۱ اشتراکات نظریه ی انتخاب و انتصاب.....
۴۱	۲-۳-۲ وجوه افتراق نظریه ی انتخاب و انتصاب.....
۴۲	۲-۳-۳ نقد و بررسی دلائل طرفداران نظریه ی انتخاب.....
۴۲	۲-۳-۳-۱ دلیل اول: دلیل عقلی.....
۴۳	۲-۳-۳-۱-۱ احتمالات پنج گانه.....
۴۴	۲-۳-۳-۱-۲ اشکالات وارده بر هر یک از احتمالات.....
۴۵	۲-۳-۳-۱-۳ پاسخ به اشکالات وارده بر احتمالات پنج گانه.....
۴۷	۲-۳-۳-۲ دلیل دوم: سیره ی عقلاء در واگذاردن امور به افراد توانمند امین.....
۴۷	۲-۳-۳-۲-۱ پاسخ به استدلال.....
۵۰	۲-۳-۳-۲ دلیل سوم: انطباق بیعت با انتخاب.....
۵۱	۲-۳-۳-۲-۱ پاسخ به استدلال.....
۵۴	۲-۳-۳-۲ دلیل چهارم(شوراء).....
۵۵	۲-۳-۳-۲-۱ پاسخ دلیل چهارم(شوراء دلیلی بر صحت انتخاب).....
۵۶	۲-۳-۳-۲-۵ خلاصه ی کلام.....
۵۷	۲-۴ فصل سوم: نظریه ی انتصاب و دلائل اثباتی آن.....
۵۸	۲-۴-۱ آیات.....
۵۸	۲-۴-۱-۱ آیه ی ۶ سوره ی احزاب و آیه ی ۵۵ سوره ی مائده.....
۵۹	۲-۴-۱-۲ آیه ی ۵۹ سوره ی نساء.....
۵۹	۲-۴-۱-۳ آیه ی ۳۶ سوره ی احزاب.....
۶۰	۲-۴-۱-۴ آیه ی ۶۴ سوره ی نساء.....

۶۰	..... ۲-۴-۲ روایات
۶۰	..... ۱-۲-۴-۲ روایت مقبوله عمر بن حنظله
۶۲	..... ۱-۲-۴-۲ سند حدیث
۶۲	..... ۲-۴-۲-۱ دلالت حدیث
۶۳	..... ۲-۴-۲ مشهوره ی ابی خدیجه
۶۳	..... ۱-۲-۲-۴-۲ سند روایت
۶۳	..... ۲-۲-۲-۴-۲ دلالت حدیث
۶۴	..... ۳-۲-۴-۲ توقیع شریف
۶۴	..... ۱-۳-۲-۴-۲ سند حدیث
۶۵	..... ۲-۳-۲-۴-۲ دلالت حدیث
۶۵	..... ۴-۲-۴-۲ روایت چهارم (اللَّهُمَّ ارْحَمْ خُلَفَائِي...)
۶۶	..... ۱-۴-۲-۴-۲ سند حدیث
۶۶	..... ۲-۴-۲-۴-۲ دلالت حدیث
۶۷	..... ۵-۲-۴-۲ اجماع
۷۰	..... ۶-۲-۴-۲ دلیل عقلی (در اثبات ولایت فقیه)
۷۴	..... ۷-۲-۴-۲ نتیجه

بخش سوم

فصل اول: اختیارات مطلقه ی ولی فقیه

فصل دوم: قانون اساسی و اختیارات ولی فقیه

فصل سوم: بررسی تطبیقی چند نظام رایج سیاسی و ولایت فقیه

۷۶	..... ۱-۳ مقدمه
۷۷	..... ۲-۳ فصل اول: اختیارات مطلقه ی ولی فقیه
۷۷	..... ۱-۲-۳ کلام و استدلال فقهاء در مناصب و اختیارات فقیه

۸۶	۲-۲-۳ خلاصه ی کلام.....
۸۶	۳-۲-۳ طرح شبهه.....
۸۶	۱-۳-۲-۳ پاسخ به شبهه ی ولایت مطلقه ی فقیه.....
۸۹	۴-۲-۳ خلاصه ی کلام.....
۹۰	۳-۳ فصل دوم: قانون اساسی و ولایت فقیه.....
۹۰	۱-۳-۳ بررسی اصولی از قانون اساسی.....
۹۰	۱-۳-۳ اصل پنجم.....
۹۰	۲-۳-۳ اصل پنجاه و هفت.....
۹۰	۳-۳-۳ اصل یکصد و هفت.....
۹۱	۴-۳-۳ اصل یکصد و یازده.....
۹۱	۲-۳-۳ طرح چند شبهه.....
۹۱	۱-۲-۳-۳ قانون اساسی و تقدم رهبری؟.....
۹۳	۲-۲-۳-۳ عزل یا انزال رهبری؟.....
۹۵	۳-۲-۳-۳ اختیارات رهبری، احصائی یا تمثیلی؟.....
۹۸	۴-۳ فصل سوم: بررسی تطبیقی ولایت فقیه با چند نظام سیاسی رایج در غرب.....
۹۹	۱-۴-۳ دموکراسی.....
۱۰۰	۲-۴-۳ فاشیسم.....
۱۰۱	۳-۴-۳ استبداد.....
۱۰۱	۴-۴-۳ توتالیتیر.....
۱۰۲	۵-۴-۳ بررسی چند روش حکومتی (در رابطه با ولایت فقیه و کشور های آمریکا، انگلیس و فرانسه).....
۱۰۷	۶-۴-۳ بررسی اختیارات، نحوه و شرائط انتخاب مقامات عالی (ایران، انگلستان، فرانسه و آمریکا).....
۱۰۷	۱-۶-۴-۳ ایران.....
۱۰۸	۲-۶-۴-۳ انگلستان.....
۱۰۸	۳-۶-۴-۳ آمریکا.....

۱۰۹	..... ۳-۴-۶-۴ فرانسه.
۱۱۱	..... ۳-۴-۶-۵ تفکیک مطلق و نسبی قوا.
۱۱۱	..... ۳-۴-۷ ولایت فقیه و نظام های (انگلیس، آمریکا و فرانسه).
۱۱۶	..... ۳-۵ نتیجه.
۱۱۷	..... ۳-۶ پیشنهادات.
۱۱۸	..... منابع و مأخذ.
۱۱۸	..... منابع فارسی.
۱۲۲	..... منابع عربی.
۱۲۳	..... مقالات.
۱۲۴	..... چکیده.

مقدمه

ای مالک «تا می توانی با پرهیزکاران و راستگویان ببیوند و آنان را چنان پرورش ده که تو را فراوان نستایند، و تو رابرای اعمال زشتی که انجام نداده ای تشویق نکنند، که ستایش بی اندازه، خود پسندی می آورد و انسان را به سرکشی وا می دارد. هرگز نیکوکار و بدکار در نظرت یکسان نباشد، زیرا نیکوکاران در نیکوکاری بی رغبت و بدکاران در بد کاری تشویق می گردند، پس هر کدام از آنان را بر اساس کردارشان پاداش ده.

بدان ای مالک! هیچ وسیله ای برای جلب اعتماد رعیت به والی بهتر از نیکوکاری به مردم، و تخفیف مالیات، و عدم اجبار مردم به کاری که دوست ندارند، نمی باشد، پس در این راه آن قدر بکوش تا به وفاداری رعیت، خوشبین شوی، که این خوشبینی رنج طولانی مشکلات را از تو بر می دارد. پس به آنان که بیشتر احسان کردی بیشتر خوشبین باش، و به آنان که بد رفتاری کردی بد گمان تر باش و آداب پسندیده ای را که بزرگان این امت به آن عمل کردند، و ملت اسلام با آن پیوند خورده، و رعیت با آن اصلاح شدند، برهم مزین، و آدابی که به سنت های خوب گذشته زیان وارد می کند، پدید نیاور، که پاداش برای آورنده سنت و کیفر آن برای تو باشد که آنها را در هم شکستی. با دانشمندان، فراوان گفتگو کن، و با حکیمان فراوان بحث کن، که مایه آبادانی و اصلاح شهرها، و برقراری نظم و قانونی است که در گذشته نیز وجود داشته است». (فرازی از نامه ۵۳ نهج البلاغه، خطاب به مالک اشتر، ۱۳۸۶، ص ۴۰۷).

قطعاً با توجه به آنچه که خواهد آمد، نبی اکرم (صلوات الله علیه) به اتفاق مذاهب رسمی، وائمه ی هدی (علیهم السلام) به اعتقاد امامیه، (همان، صص ۴۹-۴۸؛ کواکبیان، ۱۳۷۸، ص ۴۲) از همان ولایتی برخوردارند که خداوند متعال برخوردار است. اما طبق یک اصل فقهی، هیچ کس حق ولایت بر دیگری را ندارد، مگر آنکه از جانب خدا، پیغمبر و یا یکی از ائمه به وی حق چنین ولایتی در زمینه و یا زمینه هایی داده شده باشد.

در فقه ما ولایت های متعددی مطرح است. از جمله: ولایت پدر بر پسر، شوهر بر همسر و ولایت فقیه بر مردم (نراقی، ۱۳۶۵، ص ۱۳) که مورد بحث ما ولایت فقیه می باشد که سعی در بررسی آن داریم.

بنابراین در ولایت نبی اکرم و معصومین (علیهم السلام) در اعتقاد ما جای بحث ندارد، اگر چه اجمالاً بدان خواهیم پرداخت.

به اعتقاد بسیاری از علمای دین، بویژه به اعتقاد امام خمینی (ره)، موضوع ولایت از ضرورت و بدهت برخوردار بوده و از «موضوعاتی است که تصور آنها موجب تصدیق می شود، و چندان به برهان احتیاج ندارد، به این معنی که هر کس عقاید و احکام اسلام را، حتی اجمالاً، دریافته باشد چون به ولایت فقیه برسد و آن را به تصور آورد، بیدرنگ تصدیق خواهد کرد و آن را ضروری و بدیهی خواهد شناخت» (خمینی، ۱۳۷۸، ص ۳). لذا ایشان علت بی توجهی به ولایت را «اوضاع اجتماعی مسلمانان عموماً، و حوزه های علمیه خصوصاً» می دانند (همان).

به هر حال و با توجه به اینکه بحث ولایت فقیه امروزه مورد توجه دوست و دشمن بوده و بعد از پیروزی انقلاب اسلامی به امر امام به صورت کاربردی در آمده و قانون اساسی ما برگرفته از اصول این ولایت می باشد، لذا بحثهای فراوانی میان عوام و خواص در موضوع ولایت فقیه در جریان است که البته باید با توجه به دید شیعی مورد بررسی قرار گیرد. اما آنچه در این میان توجه نگارنده را به خود جلب نموده اختیارات ولی فقیه است، که باید بیشتر بدان پرداخته شود.

در این میان چاره ای نیست، جز اینکه در بخش اول، به بیان معانی لغوی ولایت و بیان انواع ولایت و اثبات اجمالی ولایت نبی اکرم (صلوات الله علیه) و ائمه ی معصومین (علیهم السلام) پرداخته و... در بخش دوم، نظریه ی انتصاب و انتخاب و اثبات ولایت فقیه را با توجه به ادله و مؤیداتی که خواهد آمد مورد بحث و بررسی قرار دهیم، چرا که امروزه در میان شیعه، بحث انتصاب؛ یعنی، مشروعیت الهی (نراقی، پیشین، ص ۳۰؛ نجفی، ۱۳۸۵، صص ۱۹-۱۸) و انتخاب؛ یعنی، مشروعیت مردمی (منتظری، ۱۳۶۹، ج ۲، ص ۲۸۳)، دو نظریه ای است که محل بحث و گفتگو می باشد.

در بخش سوم نیز که فصل پایانی می باشد، به بیان اختیارات ولی فقیه و رابطه آن با قانون اساسی، بررسی شبهاتی چند، در ارتباط با ولایت مطلقه، عزل یا انزال، مرجعیت و رهبری و همچنین نقد و بررسی چند نظام و روش حکومتی رایج سیاسی غربی و مقایسه ی آنها با ولایت فقیه، خواهیم پرداخت.

تعریف مسأله و بیان اصلی تحقیق

چنانکه در مقدمه بیان شد، در مورد ولایت فقیه سؤالات و دیدگاههای مختلفی وجود دارد، اما پرداختن به هر کدام از آنها خود فرصتی ویژه می خواهد و کتابی مستقل. لذا آنچه در این نوشتار پیش روی، مورد توجه می باشد، تعیین و بیان اختیارات ولی فقیه در عصر غیبت و با توجه به دید شیعی است؛ که البته برای پرداختن به این موضوع، لزوماً باید بحث ولایت را از مبدأ آن که خاص خداوند متعال می باشد مورد بررسی قرار داده و بعد از اثبات ولایت نبی اکرم (صلوات الله علیه) و ائمه ی معصومین (علیهم السلام) به بیان ادله و مؤیدات ثبوت ولایت عام فقیه بپردازیم؛ تا این زمینه فراهم گردد که به موضوع اصلی خود؛ یعنی، اختیارات ولی فقیه و رابطه ی آن با قانون اساسی و... پرداخته شود.

پیشینه ی موضوع

فقه سیاسی یا حکومتی در گذر زمان، عناوین مختلف نظیر: «امور سلطانی»، «تنفیذ الاحکام»، ... و بالاخره ولایت فقیه، به خود دیده است. بدون شک، فقه حکومتی اسلام از زمان نزول قرآن و بعثت نبی اکرم (صلوات الله علیه) وجود داشته و در طول حیات ائمه ی هدی (علیهم السلام) و بالاخره در زمان غیبت کبرای آن حضرت، تداوم داشته است. اما بحث ولایت فقیه، منحصر به چند سده ی اخیر و یا دوران مرحوم نراقی و یا این چند دهه ی اخیر نیست. بلکه از متقدمین، بزرگوارانی نظیر: کلینی و شیخ صدوق و... به مطالعات و اظهار نظرانی در زمینه ولایت فقیه پرداخته اند. از فقهای معاصر شیعه نیز می توان علامه محمد باقر مجلسی، محقق ثانی، محقق کرکی، شیخ بهائی و... را حاضر در صحنه ی سیاسی جامعه دید. به هر حال اگر چه مرحوم ملا احمد نراقی مباحث مربوط به آن را در کتاب «عوائد الایام» خویش، به صورت منظم و مرتب گرد آوری نموده است و همچنین بزرگانی نظیر: صاحب جواهر و شیخ انصاری به بحث در مورد آن پرداخته اند. اما آنچه مبرهن است که امام خمینی (ره) اولین کسی بوده که تشکیل نظام ولایی را که آرزوی همه ی دوستداران ولایت است، محقق ساخته و توانسته است به آن جامه ی عمل ببوشاند.^۱

^۱ - ر.ک مبانی فقهی حکومت اسلامی، آیه الله منتظری، ج ۱، دولت و حکومت، صص ۵۷-۹.

با توجه به پیشینه ای که گذشت، کتب و مقالات متعددی در زمینه ی ولایت فقیه به نگارش در آمده که هر کدام به گونه ای و از زاویه ای ولایت فقیه را مورد بررسی قرار داده اند. گروهی ولایت نبی اکرم و ائمه ی هدی (علیهم السلام) را مورد بررسی قرار داده اند؛ عده ای به بیان شبهات آن پرداخته اند و برخی به مقایسه ی نظریات مختلف اقدام نموده اند؛ که هر کدام در موضوع و جایگاه خود ارزشمند می باشد. اما نگارنده با توجه به اینکه اکثر علماء شیعه معتقد به دیدگاه انتصاب می باشند، لذا بر آن شد تا به جای آنکه از هر دری سخنی گفته و باعث سردرگمی مخاطب شود، موضوع اختیارات ولی فقیه را مورد بررسی قرار بدهد؛ که البته پرداختن به این امر مستلزم پرداختن به موضوعاتی چند می باشد.

ضرورت انجام تحقیق

با مراجعه به کتب فقهی و نوشته های علماء و صاحب نظران در مورد ولایت فقیه، با انبوهی از سلسله اسناد و زنجیره های روایی، جهت اثبات صحت سند حدیث و همچنین مباحث فقهی، اصولی گاه پیچیده ای، جهت بیان دلالت روایت بر می خوریم که البته فهم آن بر همگان کاری صعب و دشوار است. لذا بنده با توجه به این واقعیت، از یک طرف، و از جانب دیگر به جهت اینکه امروز مخاطبان اصلی و دانش پژوه ما، نسل جوان هستند؛ بر آن شدم که در حد توان خویش، بحث پایان نامه را به گونه ای به سرمقصود منزل برسانم که علاوه بر اینکه برای خودم قابل فهم باشد، مخاطب نیز بتواند به اطلاعاتی هرچند کلی اما شفاف و قانع کننده دست یابد.

فرضیه ها

به نظر می رسد:

- ۱- ولایت فقیه همان ولایت امام معصوم (علیه السلام) است. ۲- ولی فقیه اختیاراتش محدود است. ۳-
- مشروعیت ولایت فقیه مردمی است. ۴- ولی فقیه تابع قانون است. ۵- ولی فقیه بالاتر از قانون است. ۶-
- ولی فقیه باید اعلم و افقه باشد. ۷- ولی فقیه باید دارای فقاقت باشد ۸- قید مطلقه یک مفهوم فقهی است.

اهداف تحقیق

۱- ولایت فقیه و اصل آن روشن گردد. ۲- مبانی مشروعیت ولایت فقیه بیان گردد. ۳- اختیارات ولی فقیه در عصر غیبت معین گردد. ۴- مشخص گردد که آیا اختیارات ولی فقیه همان اختیارات معصوم است. ۵- مقبولیت و نقش مردم در تحقق حکومت ولایی تبیین گردد. ۶- رابطه ی قانون اساسی و ولی فقیه مشخص شود. ۷- به برخی شبهات پاسخ داده شود. ۸- نظریه ی انتخاب و انتصاب بررسی شود. ۹- ولایت فقیه با چند نظام رایج غربی مقایسه و بررسی شود.

روش اجرایی

در علوم انسانی، روش اهل قلم جهت انجام تحقیق، مراجعه به اقوال، نظریات و تألیفات صاحبان نظر و اندیشه می باشد. لذا بنده نیز با مراجعه به دیدگاهها، آثار و تألیفات علماء، فقهاء در زمینه ی موضوع تحقیق (ولایت فقیه) و بررسی اقوال و نظریات به تدوین این مجموعه پرداختم.

محدودیت های انجام پژوهش

قطعاً در هر اقدام و امری با توجه به نوع کار محدودیت هایی وجود دارد؛ راجع به نوشتار پیش روی، نیز محدودیت هایی وجود داشته است از آن میان می توان چند مورد زیر را نام برد.

الف- کمبود منابع و مآخذ در کتابخانه دانشکده.

ب- محدودیت های موجود در سایت دانشگاه، مانند: خرابی... تعطیلی... نبود ناظر معین.

بخش اول: کلیات

فصل اول: مفاهیم و اصطلاحات